

Eduskunnan lakivaliokunnalle
LaV@eduskunta.fi

6.10.2015

1 (3)

Kuuleminen
Hallituksen esitys HE 29/2015 vp (tuomioistuinmaksut)

Suomen Asianajajaliitto (jäljempänä ”Asianajajaliitto”) on saanut lakivaliokunnalta kutsun kuulemistilaisuuteen koskien hallituksen esitystä eduskunnalle tuomioistuinmaksulaiksi sekä laeiksi hallinto-oikeuslain 12 a §:n ja riita-asioiden sovittelusta ja sovinnon vahvistamisesta yleisissä tuomioistuimissa annetun lain 28 §:n muuttamisesta.

Asianajajaliitto on nimennyt minut edustajakseen asiassa. Kiitän mahdollisuudesta tulla asiantuntijana kuulluksi ja lausun esityksen johdosta kunnioittavasti seuraavaa.

Aluksi

Esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uusi tuomioistuinmaksulaki, joka korvaisi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittäviä maksuja koskevan lain (701/1993). Oikeudenkäyntimaksujen taso esitetään nostettavaksi nykyistä lähemmäs asioiden käsittelyn omakustannusarvoa. Muutoksella kerrotaan tavoiteltavan paitsi tuomioistuintulojen lisääntymistä, myös maksujen ohjausvaikutuksen tehostumista. Edelleen maksullisuuden ehdotetaan olevan selvä pääsääntö, minkä vuoksi maksulliseksi ehdotetaan muutettavaksi useita nyt maksutta käsiteltäviä asiaryhmiä.

Asianajajaliitto on aikanaan työryhmämietinnöstä antamassaan lausunnossa pitänyt muutosta kannatettavana. Samaa näkemystä edustan edelleen, ja lisäksi totean että maksujärjestelmän selkeyttäminen toivottavasti myös edesauttaa sen käytön tehokkuutta. Muutamaan kohtaan on syytä kuitenkin kiinnittää vielä erikseen huomiota.

Yleisesti esitettyjen maksujen tasosta

Asianajajaliitto on monissa aikaisemmissa kannanotoissaan ollut huolestunut oikeusturvavakuutusten riittämättömiin korvaustasoihin. Laajassa riita-asiassa oikeusturvavakuutuksen katto tulee yleensä vastaan jo käräjäoikeusvaiheessa, usein jo ennen käräjäoikeusvaiheen päättymistä. Myös vaativammissa tai faktoiltaan monimutkaisemmissa rikosjutuissa, joissa asianomistajalla on oikeusturvavakuutus, voi oikeusturvavakuutuksen katto hyvinkin tulla vastaan jo käräjäoikeusvaiheessa.

Nyt esitetyllä maksutasolla kahdessa oikeusasteessa käsiteltävä riita-asia maksaa tuomioistuinnmaksuina 1.000 euroa. Tämä vastaa yleisesti noin 10 % oikeusturvavakuutusten kattokorvauksesta. Esitetty korvaustaso voi tosiasiallisesti muodostua keskituloisille yksityishenkilöille ongelmalliseksi oikeusturvan saatavuuden kannalta. Yleinen kohtuullistamissäännös on esityksessä esitetyn tavoitin (7 §) tarpeen.

Hakemusasioiden oikeudenkäyntimaksut

Esityksessä on päädytty malliin, jossa maksun suuruudesta riidattomissa indispositiivisissa asioissa, kuin myös muissa riidattomissa hakemusasioissa määrättäisiin asetuksella. En ole vakuuttunut siitä, että kyseessä on lakiteknisesti kaikista selvä malli. Puuttumatta tähän seikkaan laajemmalti totean, että tiettyjen hakemusasioiden maksuja tulisi vielä harkita.

Ensinnäkin esityksessä esitetään nyt (5 §:n 8 kohta), että oikeudenkäyntiavustajalle maksettavaa palkkiota ja kulukorvausta koskevat asiat muutettaisiin maksullisiksi. Tätä ei ole perusteltu muutoin kuin toteamalla, että vastaavanlaista syytä kuin oikeusavun myöntämistä koskevien asioiden osalta säättää asiaryhmää maksuttomaksi ei ole. Olen eri mieltä.

Esityksestä ei ensinnäkään käy ilmi, onko tarkoitus, että palkkio- ja kulukorvausta koskevat päätökset olisivat a) aina, b) erillisinä asioina käsiteltävinä, vai vain c) muutoksenhakutuomioistuimessa käsiteltävinä (erillisinä) asioina maksullisia. Oikeusapulain 18 §:n 2 momentin mukaan palkkiosta ja korvauksesta tehdään pääasiasta annettavasta ratkaisusta *erillinen* päätös, joka annetaan joko samana päivänä tai erikseen. Näyttäisi kuitenkin siltä, että tämän päätöksen maksuttomuutta ei ole ollut tarkoitus muuttaa, mutta tämä ei kuitenkaan sen paremmin lain sanamuodosta kuin perusteluistakaan ilmene. Säännöstä olisi syytä täsmentää.

Mikäli pääasia ei ole edes vireillä tuomioistuimessa, on avustajan palkkio- ja kuluvaatimus selvästi erillinen hakemusasia myös käräjäoikeudessa. Kyse on tällöin joko siitä, että tutkinta on lopetettu tai syyttäjä on tehnyt päätöksen syyttämättä jättämisestä tilanteessa, jossa asianosaiselle on esitutkintavaiheessa myönnetty oikeusapua, määrätty asianomistajan oikeudenkäyntiavustaja tai epäillylle puolustaja tai määrätty alaikäiselle esitutkintalain 4 luvun 8 §:ssä tarkoitettu edunvalvoja. Periaatteessa tällaisessa hakemuksessa syyttäjä on avustajan vastapuoli, joka voi halutessaan riitauttaa palkkion suuruuden. Ja vaikkei riitauttaisiakaan, mikäli tulevassa asetuksessa – jonka sisällöstä vielä ei ole tietoa – määrättäisiin tällaisille hakemuksille oikeudenkäyntimaksu, muodostaa se merkittävän epäkohdan avustajien palkkioissa. Etenkin edunvalvonta-asioissa on tyypillistä, että toimenpiteitä on tehty parin tunnin ajan, kenties selvittämällä lapsen tilannetta ja haastattelemalla lasta tai tämän läheisiä, minkä jälkeen syyttäjä päättää olla nostamatta syytettä. Jos oikeudenkäyntimaksu tällaisissa asioissa määrättäisiin, ei edunvalvojaksi tule antamaan suostumusta enää ainakaan sellaiset kokeneet henkilöt, joiden toivottaisiin niitä juttuja hoitavan.

Toinen tilanne on ns. välilaskutus. Isot rikosasiat saattavat olla esitutkinnassa pitkään, ja syntyy tarve oikeusapulain 18 §:n 3 momentin nojalla pyytää tuomioistuinta määräämään palkkio tietyin väliajoin. Vastaava argumentti kuin edellä pätee tässäkin; oikeusavun tason ollessa jo nyt selvästi jäljessä avustajien yleisestä palkkiotasosta, ei ylimääräinen maksu kannusta kokeneita avustajia ottamaan vastaan juttuja, jossa omasta palkkiostaan joutuu vielä tuomioistuinnmaksun maksamaan.

Mikäli esityksessä on tarkoitettu ainoastaan palkkioista tehtävien muutoksenhakuasioiden muuttamista maksulliseksi, on esitys hieman ymmärrettävämpi. Tällöinkin on huomattava,

että palkkioista valitetaan ainakin yleisissä tuomioistuimissa melko maltillisesti ja jos valitetaan, on siihen yleensä pätevä syy ja palkkioita myös muutoksenhakutuomioistuimissa muutetaan – yleensä korotetaan (eikä syyttäjillä joka tapauksessa maksuista ole huolta). En ylipäättään kannata tämän asiaryhmän muuttamista maksulliseksi mutta mikäli se muutoksenhakutuomioistuimen osalta katsotaan tarpeelliseksi, tulee vähintäänkin täsmentää, että muutoksenhakutuomioistuimen muuttaessa palkkiota muutoksenhakijan hyväksi, ei maksua peritä. Nyt tällaisesta asian lopputulokseen sidottua maksuttomuudesta muutoksenhakutilanteissa ei ole säädetty avustajan palkkioiden osalta.

Myöskään argumentti siitä, että valittajan vastapuoli voidaan velvoittaa korvaamaan muutoksenhakijan oikeudenkäyntikulut, ei avustajan palkkiota koskevissa tilanteissa ole vakuuttava. Tämä johtuu siitä, että syyttäjä on avustajan vastapuoli, mutta syyttäjä voi toisaalta olla palkkion korottamisesta samaa mieltä kuin asiasta valittanut avustaja. Esimerkiksi tällaisessa tilanteessa ei ole olemassa oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 9 luvun 1 a §:ssä säädettyä tilannetta, jossa syyttäjän vaatimus hylättäisiin ja valtio voitaisiin sillä perusteella määrätä korvaamaan avustajan oikeudenkäyntikulut. Palkkiota avustajan palkkiovalituksissa ei oikeuskäytännössä ole katsottu voitavan määrätä korvattavaksi valtion varoista, koska kyse on avustajan, ei päämiehen asiasta.

On muistettava, että Korkein oikeus on antanut runsaasti ennakkoratkaisuja avustajien palkkioista, ja jos kaikki nuo asiat olisivat vaatineet 500 euron sijoituksen juttua hoitavalta avustajalta kenties periaatteellisesti tärkeässä, mutta yksittäiselle avustajalle marginaalisen merkityksen omaavassa asiassa, olisivat valitukset varmasti jääneet tekemättä

Ymmärrän maksujärjestelmän selkeystavoitteen ja sen tavoitteen, että asiaryhmiä kohdellaan tasavertaisesti. Julkisen oikeusavun ollessa jo nyt jälkeen jäänyt normaalista kustannuskehityksestä en kuitenkaan voi pitää kannatettavana maksujärjestelmän käyttöönottoa tässä asiaryhmässä.

Yhteenveto oikeudenkäyntiavustajalle maksettavaa palkkiota ja kulukorvausta koskevista asioista

Katson ensisijaisesti, että mainittua asiaryhmää koskeva maksuttomuus tulisi säilyttää voimassa olevan lain mukaisena. Joka tapauksessa esitystä tulee täsmentää siten, että maksullisuus koskee ainoastaan muutoksenhakua ja silloinkin muutoksenhaun menestyessä maksua ei tulisi määrätä.

Helsingissä, 6. lokakuuta 2015

Jussi Sarvikivi
asianajaja
Helsinki